

SANOATLASHTIRISH DAVRIDA O'ZBEKISTON AHOLISINING IJTIMOYIY-IQTISODIY AHVOLI (1930 - 1940 YILLAR ORALIG'I)

Raxmatulloyev Umid

Buxoro Davlat universiteti 1- bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: Hayitov Jahongir Shodmonovich

T.f.f.d (Phd), dotsent

Annotatsiya: Mazkur maqolada 1930-1940 yillarda O'zbekiston aholisining ijtimoiy-iqtisodiy hayoti, sanoatlashtirish davrining mamlakatdagi ko'rinishi va natijalari muhokama etiladi.

Kalitso'zlar:Sanoatlashtirish, SSSR, iqtisodiyot, aholi, tarix.

KIRISH

O'zbekistonda 30-yillardahamsanoatqurilishisur'atlariniasossizravishdajadallashtirishtendensiyadavome ttrildi.

Respublikaiqtisodiyotiningmamlakatningasosiypaxtabazasisifatidaixtisoslashuvchiyanadakuchaytirildi. Shuningdek, to'qimachilik, mashinasozlik, energetika, kimyosanoati, ipakchilik, uzumchilikvaumumanqshloqxo'jalikmahsulotlrainiqaytaishlashkorxonalariniko'paytirishvazifalariqo'yildi.

O'zbekistondagisanoatkorxonalariasosanMarkazmanfaatlarigamuvofiqtashkiletilib, mintaqaaholisiuchunzarurbo'lganzavodvafabrikalarqurishmasalasihechkimniqiziqirmadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Urushdanoldingibeshyilliklardavridasanoatningxalqxo'jaligidaegallagansalmog'i 1928 yildagi 43% dan 1940 yilda 70% gayetdi. AmmosanoatMarkaztasarrufidaedi. Masalan, 30 yillarningo'rtalaridaO'zbekistondagikorxonalarining 90% ittifoqtasarrufidabo'ldi.

AmmosanoatkorxonalariniO'zbekistonviloyatlaribo'yichajoylashtirishdanomutanosibli klarmavjudedi.

1933yilo'zbekistonviloyatlaridasanoatkorxonalariningjoylashtirilishi.

1-Jadval

	Iqtisodiyrayonvaokruglar	1933 yil	
		Korxonalarsoni	Ishchilarsoni
	Toshkent	208	26305
	Farg'ona	201	23160
	Zarafshon	172	12223
	Qashqadaryo	27	1231
	Surxondaryo	21	1019
	Xorazm	30	1545

Ko'rilgantadbirlarnatijasida O'zbekistonda 1937 yilyirik sanoat korxonalarisoni 948 tabo'lsa, 1940 yilularsoni 1445 tabo'ldi. Buyillarda sanoatdagi mahsulot ishlab chiqarish 1487,7 mln rubldan 2189,9 mln rublga kuyaydi.

1928-1932 yillarda SSSRdaxususiy mulktugatilib, dehqonlarni majburiy tarzda kollektivlashtiriladi. Bunda, dehqonlar qo'lidagi barchanarsa: yer, suv, chorva mollari, dehqonchilik asboblari yangi tuzilgan jamoaxo'jaliklar uchun tortib olinadi.

Boylar va o'rtahollaryoppasiga «boy-quloq» deb talib qamaladi yoki kimsa siz hududlarga surgun qilinadi.

Xo'jaligi dagi chorva mollari va dehqonchilik anjomlarini jamoaxo'jaliklarga ixtiyoriy topshirmaganlar qattiq jazolanadi. Qarshilik ko'rsatganlar hatto joyida o'tib tashlanadi.

Mamlakatdagi dehqonlarni talab, ularni majburiy tarzda jamoaxo'jaliklariga a'zo qilish ishlariga Mixail Kalinin boshchilik qiladi.

1932 yilda SSSRdagi allahosili juda past bo'ldi va jamoaxo'jaliklarini belgilangan rejanizotga 15-20 foiz bajaradi, xolos. Kuzgaki libhosil cho'g'ikamligini bilgan SSSR rahbarlarig'allay etishtiradigan hududlardagi allay etishtirish gamas'ul bo'lganlar va dehqonlarni jazolashadi.

«G'allaishi» da umumiy hisobda 5000 partiyaxodimi, 15000 dehqon jazolanadi. Ko'plab temir yo'l stansiyalarini rahbarlar va ishchilari jazolangan.

Stalin qatag'onlari 1934 yilda avj pallasigachiqadi. Tarixchilar, bunio'shayilda SSSRda NKVD tashkiloti ganigabog'lashadi. Yangi tashkilotgan bu organo'shapaytda «ishko'rsatish» uchun ham ko'pchilikni qamoqqatigadi.

RSFSR hukumatining rasmiy ma'lumotlariga ko'ra, 1933 yilda 1 million, 1934 yilda 1,2 million kishi qamoqqatashlanadi.

1934 yildan boshlab Stalinning siyosiy qatag'onlari boshlangan. Avvaliga partiyas aflari «yotunsurlar» danozalanadi. Keyin esa Leningrad da «Kirovishi» boshlanadi.

S.M.Kirov Leningrad obkomining rahbari bo'lib ishlar, xalqorasida obro'sini hayatda katta edi. Uni Leningrad da o'tib ketishadi. 1989-1990 yillargaki libhuish shaxsan Stalinning buyrug'ibilan amalga oshirilgan ma'lumbo'ladir. Ammo 1934 yildabu haqdagapirish, surishtiruvotkazish mumkin emas edi.

Kirovning qotiligi o'lgaligandau G.Zinovev va L.Kamenev rahbarlik qilgan yashirin tashkilotga'ziligini aytdi.

O'shayil 16 dekabrda Kamenev va Zinovev qamoqqa olinadi. Ulardan so'ng, yanako'plab kishilar Kirovning o'limidavayashirin tashkilotga'zolikda ayblanib qamoqqatashlanadi. O'shanda, Stalin Kirovni o'ldirib, shubahonajudako'podamni qamoqqatigadi.

1937-1938 yillarda umumiy hisobda 1 mln 575 ming 259 nafar kishi qamaladi. Ulardan 681 ming 692 nafar itergo danso'ngotuv gahukmi qilinadi.

Markaziy Osiyo respublikalaridan qamalganlar va o'tib tashlanganlarasosan

«pankturkist», «millatchi», «diniyreaksioner», Rossiyatarafalarda «troiskiychi», «menshevik», Ukrainadaesa «banderachilar» debayblanibqatag'onqilinadi.

Oktabrto'ntarishipaytidao'ziniko'rsataganvakeyinchalikmarshalunvonigaegabo'lganMixailTuxachevskiyham 1937 yildaqamaladi. Univatangaxiyonatdaayblashadi.

TuxachevskiydankeyinSSSRmudofavazirliginingbirqatoryuqorilavozimliharbiylariqamoqqaolinib, otuvgahukmqilinadi.

O'shanda 4 yilichida 11 000 nafarturliyuqorilavozimdagiharbiylarqamaladiyoki otuvgahukmqilinadi.

1937 yildaNKVDmamlakatbo'ylabo'ziningbarchatuzilmalariga N00447 sonli «Sobiqquloqlar, jinoyatchilarvaboshqayotunsurlarnimahvetish» haqidagibuyrug'inijo'natadi.

Shundanso'ng, butunmamlakatbo'ylabodamlarnisiyosiyayblarbilanqamoqqatiqishboshlanibketadi.

Oilaa'zolaridankimdir «qizillar»gaqarshikurashganyoki «boy-quloq» qilinganbo'lsabo'ldi — uni «vatangaxiyonat»daayblashuchunshuasosningo'ziyetarliedi. So'ngra, qarindoshlariorasida «yotunsurlar» bo'lganlarni, «dushmanlar» bilanbirgaishlaganlarni, diniybilimgaegabo'lganlarnisiyosiyayblarbilanqamashboshlanadi.

XULOSA VA MUNOZARA

O'shandaNKVDdastidanhechkimomonqolmaydi. Mamlakatbo'ylabchaqimchilarnihoyatdako'payadi.

KimdirNKVDchilargayaxshiko'rinishuchun, kimdirmansabolishuchun, kimdiryananimadirsababbilanboshqalarustidanchaquvxatlariyozaboshlaydi.

Shutariqa, 1941 yil 22 iyun, fashistlarGermaniyasiSSSRgabostiribkirguncha, mamlakatbo'ylabjudako'plabodamsiyosiyayblarbilanqamoqqatiqiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekistonningyangitarixi.Toshkent. 2017-y.2 jild. 342-bet.
2. Fayzulla Xujayev Izb. Ishlar 3 jildda T.2-T., 1972, 247-bet.
3. Napolnin V.Ya.da sotsializm qurishning tarixiy tajribasiO'zbekiston (1917-1937) T., 1960, 275 b.
4. O'zbekiston SSR xalq xo'jaligi 50 yil. 72-bet
5. Sovet O'zbekistoni 40 yil. Art.sb. t., 1964 yil, 67-bet.
6. O'zbekistonRespublikasiMarkaziyDavlatarxivi, r -1624 jamg'arma, 10-ruyxat, 131-ish, 32-varaq